

رسیدگی به حقوق حیوانات در فقه اسلامی و آیین یهود

مجتبی مقتدائی

کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی؛ دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب

چکیده

ادیان الهی برای اجرای عدالت در دنیا و برقراری صلح و دوستی تلاش می‌کنند. در این میان ادیانی که مبتنی بر کتاب مدون و دارای پیامبران اولوالعزم هستند، بیشتر در این زمینه اهمیت دارند. دین یهود یکی از ادیان آسمانی است و دارای کتاب است که به علت فاصله زیاد از مبدأ تا زمان گردآوری دچار تحریف شده است. در این دین تنها یک کتاب فقهی به نام تلمود وجود دارد که بر اساس کتاب مقدس نگاشته شده است. دین اسلام نیز به عنوان آخرین دین الهی، دارای کتاب و سنت بوده و کتب فقهی فراوانی نیز بر اساس این کتاب و سایر کتبی که از سیره و روایات نشأت می‌گیرد تألیف شده است. رعایت عدالت در ادیان، تنها متوجه انسان نبوده بلکه شامل تمام کائنات است که یکی از موارد آن نیز جانوران هستند که به خاطر احساس و شعور غریزی و داشتن حس درد و توانایی کمک به انسان، باید دارای حقوق عادلانه‌ای باشند. در این پژوهش، با توجه به کتب فقهی دین یهود و اسلام، حقوق حیوانات بررسی شده است. نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد در کتاب مقدس و تنها کتاب فقهی یهود، حیوانات حقوقی ندارند و تنها به احکام ذبح و چگونگی قربان کردن آن‌ها پرداخته شده است اما در کتب فقهی اسلامی، قوانین فراوانی راجع به رفتار با حیوانات وجود دارد که نشان از اهمیت اسلام به اجرای عدالت حتی در مورد جانوران است.

کلیدواژه‌ها: اسلام، یهود، جانوران، حقوق، عدالت

مقدمه

هر موجود زنده‌ای دارای حقوقی است که رعایت آن برای سایرین ضروری است. انسان به عنوان اشرف مخلوقات دارای نیروی اندیشه است و می‌تواند برای سایر موجودات تصمیم بگیرد. از نظر عقل و شرع، آسیب رساندن به طبیعت، انسان‌ها را نیز در معرض خطر قرار می‌دهد. حیوانات عضوی از این طبیعت هستند که مسلماً آفرینش آن‌ها بی‌هوده نبوده و برخی مستقیماً در اختیار انسان قرار دارند و در راستای رفاه او به کار گرفته شده‌اند. اخلاق حکم می‌کند ادیان آسمانی برای استفاده انسان از طبیعت بی‌جان و جاندار دارای برنامه‌ای سازنده و قوانینی باشند که علاوه بر حفظ نعمت خدادادی، تهذیب اخلاقی را هم در پی داشته باشد. با دقت در احادیث و روایاتی که از پیامبر و ائمه رسیده می‌بینیم که بر روابط درست انسان با سایر موجودات تأکید داشته حتی در قوانین شکار نیز در نظر داشته‌اند که به آسایش جانوران و اوقات خواب و آرامشان توجه شود. در این پژوهش هدف این است که ببینیم در فقه شیعه همان‌گونه که برای انسان‌ها قوانین مدونی وجود دارد آیا قوانین و مقررات کاملی راجع به چگونگی استفاده انسان از طبیعت جاندار وجود دارد یا خیر. از سویی در آیین مسیح و یهود نیز که هر دو از ادیان مهم و پرطرفدار هستند مطالبی راجع به حیوانات وجود دارد که در این پژوهش با توجه به تعالیم مسیح و احکام فقهی یهود، به آن‌ها پرداخته خواهد شد. مقایسه قوانین رعایت حقوق حیوانات در فقه شیعه و ادیان مسیحی و یهودی از این‌رو اهمیت دارد که بدانیم کدام یک دارای قوانین پیشرفته‌تری در این زمینه است. در این رابطه پرسش‌هایی مطرح می‌شود:

۱-۱. پرسش اصلی

حیوانات در فقه شیعه، کتاب مقدس و فقه یهود دارای چه جایگاهی هستند؟

۱-۱-۱. پرسش‌های فرعی

۱- اشتراک و اختلاف حقوق حیوانات در فقه شیعه و در احکام مسیح و یهود چیست؟

۲- فقه شیعه و آیین مسیح و یهود چه کیفی برای حیوان آزار در نظر گرفته‌اند؟

۳- در این آیین‌ها به رعایت حقوق کدام یک از انواع حیوانات سفارش شده است؟

۱-۲. فرضیات

فرضیه اصلی: در فقه شیعه حیوانات به عنوان موجود زنده دارای حق پوشاک و خوراک و استفاده از منابع طبیعی هستند و انسان‌ها حق آزار دادن آن‌ها را ندارند. در کتاب مقدس نیز به رسیدگی به حیوانات توصیه شده است.

۱-۲-۱. فرضیات فرعی

۱. نظریه فقه شیعه راجع به رفتار با حیوانات گسترده‌تر است، اما در هر سه آیین به مهربانی با حیوانات توصیه شده است.

۲. در فقه شیعه و آیین مسیحیت و یهود، برای حیوان آزار جریمه نقدی تعیین شده است.

۳. رعایت حقوق حیواناتی که برای انسان منفعت دارند سفارش شده است.

۳-۱. پیشینه پژوهش

- پورمحمدی، شیما (۱۳۸۴) گستره حقوق حیوانات در اسلام و غرب، ندای صادق، ش ۳۹ نویسنده این مقاله از دیدگاه قوانین اسلام به بررسی حقوق حیوانات و حد مجاز تصرف و تسلط انسان بر حیوانات در ایران و دنیا پرداخته است
- مقیمی حاجی، ابوالقاسم (حقوق حیوانات در فقه اسلامی، نشریه فقه اهل بیت، ش ۴۸، صص ۱۳۸-۱۳۷) در این مقاله نویسنده با توجه به قوانین موضوعه سایر کشورها، به تبیین حقوق حیوانات در فقه پرداخته و مباحثی چون: زیر بنای حقوق حیوانات، قوانین حفظ و نگهداری، بهره برداری و استفاده بهینه و عدم آزار آن‌ها را بررسی کرده است.
- کلانتری ارسنجانی، علی اکبر (فقه شیعه و حقوق حیوانات، نشریه فقه، سال نهم، سی و سوم و چهارم، این نویسنده از دیدگاه فقه اهل بیت حقوق حیوانات را بررسی کرده است و با استناد به احادیث و روایات، احکام نگهداری، ذبح و استفاده از حیوانات را بیان نموده است

روش تحقیق

این پژوهش از نوع بنیادی و نظری است که بر اساس اسناد مکتوب انجام می‌گیرد و روش آن کتابخانه ای است. به این ترتیب که ابتدا در فصل اول به تبیین موضوع و طرح مساله پرداخته می‌شود و پرسشها و فرضیات مشخص می‌گردد سپس بر اساس پرسشها و اهداف مطرح شده، منابع مورد نظر مطالعه و فیش برداری می‌شود.

۲. بحث و بررسی

حقوق جمع حق؛ و حق، امری اعتباری است که برای کسی (له) بر دیگری (علیه) وضع می‌شود؛ به عبارتی، امری اعتباری که به نفع یکی و بر ضرر دیگری وضع می‌شود. این حق ممکن است ریشه واقعی داشته یا نداشته باشد؛ یعنی در مفهوم آن - به منزله امری اعتباری و حقوقی - وجود یا نبود ریشه واقعی ملحوظ نیست^۱. حق لوازمی دارد که یکی از آشکارترین آن‌ها «بهره وری» است.

حق و تکلیف با هم رابطه تضایف و تلازم دارند؛ در نتیجه، حق و تکلیف متقابلاً جعل می‌شوند؛ یعنی هر جا حقی جعل می‌شود، حتماً تکلیفی نیز جعل شده است و بالعکس؛ اما حق اختیاری و تکلیف اجباری است.^۲

حقوق حیوانات در مفهوم خاص

هر موجود زنده‌ای دارای حقی است که باید ادا شود. درباره حقوق حیوان نظرات متفاوتی ابراز می‌شود بر خی معتقدند حیوانات صرفاً ابزاری برای استفاده انسان هستند و دارای حقوقی نیستند برخی نیز می‌گویند حیوانات دارای حق هستند اما حقوق حیوان با ویژگی‌های حق در انسان‌ها متفاوت است زیرا «در تعریف حق در انسان‌ها گفته می‌شود؛ آنچه قابل اسقاط است و اگر قابل

^۱ خوئی، ۱۳۷۱، صص ۲۴ - ۲۵؛ ۳

^۲ همان، صص ۳۰ - ۳۱

اسقاط نباشد به آن حکم می‌گویند. درباره حیوان قابل اسقاط بودن معنا ندارد و به همین سبب وضعیت آن دشوارتر می‌شود زیرا تنها راه خروج از عهده آن انجام دادن است. علاوه بر آنکه حق و حکم در ماهیت و حقیقت تفاوتی نداشته و هر دو از امور اعتباری هستند که قوام آن به جعل شارع است و همه آن‌ها حکم شرعی به حساب می‌آیند و هرچند از حیث آثار قابل اسقاط بودن یا نبودن مختلف هستند اما این مساله تفاوت ماهوی را میان اندو اثبات نمی‌کند.^۳

در حوزه حقوق حیوانات مسایلی که مطرح می‌شود بیشتر در جهت منفعت انسانهاست و منظور از رعایت حقوق حیوان، آزار ندیدن آن در موقع استفاده رسانی است. احکامی که در باب نحوه ذبح حیوانات یا نحوه شکار آن‌ها، شیر دوشیدن، جدا نکردن مادر از فرزند و... آمده در راستای اجرای این حقوق است اما حق جداگانه‌ای برای حیوانات مانند انسان در نظر گرفته نمی‌شود.

رفتار با حیوانات در اسلام

بر اساس معارف دینی و به صراحت قرآن کریم تمام جهان هستی دارای درک و شعور بوده و با خالق جهان در ارتباط هستند. هر چند برای انسان‌ها درک آن از طرق عادی مقدور نیست و رابطه ما با آن‌ها گسسته است.^۴

برخی آیات قرآن به تکامل و حشر و رستخیز حیوانات اشاره کرده اند سوره انعام در این زمینه می‌گوید: «وَمِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ أَلِي رِبْهَمُ يَحْشُرُونَ» محققا بدانید که هر جنبنده در روی زمین و هر پرنده که به دو بال در هوا پرواز می‌کند، همگی طایفه‌ای مانند شما نوع بنی بشر هستند. ما در کتاب آفرینش هیچ چیز را فروگذار نکردیم، سپس همه به سوی پروردگار خود محشور می‌شوند. (انعام/۲۸)

به تصریح قرآن و احادیث اهل بیت حیوانات خالق و پروردگار جهان را شناخته و می‌دانند که همه امور عالم به دست اوست و خداوند است که جهان هستی را اداره می‌کند؛ و رزق و روزی همه موجودات به لطف و عنایت الهی است. اولین خصلتی که در روایت یعقوب بن سالم ذکر شده شناخت خالق است همچنین علی بن رئاب از امام سجاد نقل می‌کند: معرفتها بالرب تبارک و تعالی.^۵

از اولین خصلتهایی که به حیوان عطا شد شناخت او نسبت به پروردگار است.

علاوه بر شناخت خالق متعال، همه حیوانات خداوند را به عنوان تنها کسی که مستحق عبادت است می‌پرستند و به پرستش و مناجات با او می‌پردازند:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْبِغُ لَه مِنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَاتٍ كُلِّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ. نور/۱۴

در برخی روایات همین حمد و تسبیح الهی از علل نهی از داغ نهادن و آزار حیوانات بیان شده است و برخی دیگر تسبیح حیوانات را به تسبیح تکوینی آن‌ها تفسیر کرده اند یعنی خلقت آن‌ها نشانه‌ای از تنزیه و تقدیس الهی است که در غایت کمال بوده و مانند

^۳ خوئی، ۱۳۷۱، ج ۲: ۴۶ ح ۴۸

^۴ المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۳: ۱۱۰

^۵ صدوق، ۱۴۱۲، ج ۲: ۲۸۸

مخلوقات خود دارای نقص نیستند.^۶ اما عده ای دیگر از مفسرین تسبیح حیوانات را تسبیح زبانی دانسته و به تبع قول به نطق حیوانات تسبیح به زبان را برای آن‌ها ممکن می‌دانند.^۷

علی (ع) در خطبه ای که در آغاز خلافت ایراد کرده اند بعد از توصیه مردم به رعایت تقوای الهی، آن‌ها را در برابر سرزمینها و حیوانات مسئول شمردند: از خدا بترسید و تقوا پیشه کنید که شما در پیشگاه خداوند مسئول بندگان و شهرها و آبادی‌ها هستید زیرا (از همه چیز) حتی از خانه‌ها و حیوانات بازپرسی خواهید شد.^۸

انسان به مثابه با عظمت‌ترین موجود خداوند عظیم‌ترین مسئولیت را بر عهده دارد.^۹

حق تغذیه، تولید مثل، حق حیات و مسکن و... برای همه موجودات است اما برخی ناآگاهانه به حقوق حیوانات تجاوز می‌کنند. این تجاوز ممکن است غیر مستقیم باشد مثلاً تخریب مراتع و جنگلها و تجاوز به حریم کوه‌ها و آبها که موجب از بین رفتن گونه‌های جانوری می‌شود.

درباره حقوق حیوانات در اسلام سفارش زیادی شده است. سیره پیامبر و بزرگان دین بیانگر عنایت آن بزرگواران به حقوق حیوانات است. با توجه به این که حیوانات توانایی بخشش حق خود را ندارند، انجام حقوق مربوط به آنان قابل اسقاط نیست. پیامبر فرموده است: «لو عُفِرَ لکم ما تأتون الی البهائم لَعُفِرَ لکم کثیرا. اگر ستمی که به حیوانات می‌کنید بر شما بخشوده شود بسیاری از گناهان شما بخشوده شده است.»^{۱۰}

ایشان از دعای حیوانات برای صاحبش نیز سخن گفته می‌فرمایند: «إن الدابة تقول اللهم ارزقنی مَلِیکَ صدق یشعنی و یسقینی و لا یحملنی ما لا اطیق. حیوانات می‌گویند خدایا صاحب خوبی نصیب من کن کسی که مرا از آب و غذا سیر کند و بیش از توانم بر من بار نهد.»^{۱۱}

امام علی سفارش می‌کند حیوانات مریض و بیمار و افلیج را برای زکات نپذیرند زیرا انتقال آن‌ها به مرکز، مستلزم حرکت طولانی و آزار آنان است. «ولا تأخذن عودا و لا هرمة و لا مکشوره و لا مهلوسه و لا ذات عوار» و به کارگزارش تأکید می‌کند حیوانات را به دست فردی خیرخواه، مهربان، درستکار و امین بسپارد تا آن‌ها را آزار ندهد. «و بر آن مگمار جز خیر خواهی مهربان و درستکاری نگاهبان که نه بر آنان درشتی کند و زیانشان رساند و نه مانده‌شان سازد و نه خسته‌شان گرداند.» این سخن امام علی هم معروف است که در نهج البلاغه فرموده اند: «والله لو أعطیت الاقالیم السبعة بما تحت افلاکها علی ان اعصى الله فی نمله اسبلها جلب شعیره ما فعلته»^{۱۲}

^۶ مجمع البیان، ج ۶: ۶۴۴

^۷ تفسیر نور الثقلین، ج ۳: ۱۶۸

^۸ نهج البلاغه، خطبه ۷

^۹ جعفری، ۱۳۸۵: ج ۲۷: ۲۴

^{۱۰} متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۹: ۶۶

^{۱۱} صدوق، ۱۴۱۳، ج ۲: ۲۸۹ ح ۲۴۷۷

^{۱۲} نهج البلاغه، خطبه ۲۲۴

رسول خدا درباره رسیدگی به حیوان و آب و علف او حساس بوده اگر حیوانی را بدون آب و علف می دیدند به صاحبش انذار می دادند: آیا درباره این حیوانی که خداوند در اختیار تو گذاشته است از خدا نمی ترسی؟ او از درد و رنجی که به وی می رسانی نزد من شکایت کرد.^{۱۳}

حکایتی جالبتر نیز هست که پیامبر از عذاب اخروی زنی می گوید که به جهت بستن گربه و اجازه ندادن برای یافتن غذا موجب مرگ او شده است.^{۱۴}

همچنین فرموده اند: موی پیشانی اسبان را نچینید زیرا خیر در آنهاست. موی یال آنها را نچینید چون آنها را گرم می کند دم آنها را نچینید و کوتاه نکنید زیرا پشه پران آنهاست.^{۱۵}

احکام خوراک حیوان

در اسلام از مهمترین حقوق حیوان بر صاحبش تأمین وسیله زندگی حیوان است به طوری که در برخی کتب فقهی، یکی از مصادیق صدقات غذا دادن به حیوانات نظیر آبی معرفی شده و برای آن ثواب بسیاری ذکر شده است. آنچه در اسلام موجب وجوب نفقه بر ذمه انسان می شود سه چیز است: ۱- زوجیت ۲- قرابت ۳- ملکیت؛ بنابراین هر جانداري که در اختیار کسی قرار بگیرد، باید نفقه اش توسط مالک پرداخت گرد البته این حکم حقوق هر حیوانی را اعم از این که گوشتش خوردنی باشد یا نه و به نحوی از انحا قابل بهره برداری باشد یا نه شامل می شود (^{۱۶}) در متون فقهی درباره نفقه حیوانات آمده است که اگر کسی حیوانی را مالک شود رسیدگی و نفقه آن حیوان بر اوست خواه حلال گوشت باشد یا حرام گوشت. پرنده و غیر پرنده نیز فرقی ندارد زیرا هر کدام برای خود حرمتی دارند. اگر آن حیوان حلال گوشت باشد صاحبش مخیر است بین دو سه چیز: ۱- غذا ۲- ذبح ۳- فروش؛ و اگر حرام گوشت باشد مالک آن بین دو راه مخیر است: ۱- غذا ۲- فروش^{۱۷}

یکی از نفقات که بر صاحب حیوان واجب است تهیه خوراک آن است. مراد از حیوان در اینجا هر گونه جانداري است که در خدمت انسان و مورد نیاز وی باشد. در مبسوط آمده است:

إذا ملک بهیمه فعلیه نفقتها سواء كانت مما یؤکل لحمها او یؤکل لحمها، والطیر و غیر الطیر سواء لان لها حرمة.^{۱۸}

هر گاه شخص مالک حیوانی شود واجب است هزینه آنرا برآورد و در این حکم فرقی بین حیوانی که گوشت آنرا می شود خورد و حیوانی که گوشت آنرا نمی شود خورد نیست و پرنده و غیر پرنده مساوی است، زیرا حیوان حرمت دارد.

امام صادق از پدران نقل می کند: عن السکونی، عن جعفر بن محمد عن آبائه (ع) قال: قال رسول الله: للذابه علی صاحبها خصال: یبده بعلفها اذا نزل و یعرض علیها الماء اذا مرّ به.^{۱۹}

^{۱۳} متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۹: ۶۷ ح ۲۴۹۸۲

^{۱۴} همان، ج ۱۶: ۷ ح ۴۳۶۹۵

^{۱۵} مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶۴: ۷۳ ح ۲۵

^{۱۶} نجفی، بی تا: ج ۳۱: ۳۹۴

^{۱۷} نائینی، ۱۳۷۸: ۴۸

^{۱۸} طوسی، مبسوط، بی تا، ج ۶: ۴۷

^{۱۹} حر عاملی، ج ۸: ۳۵۰

احکام مسکن حیوانات

جانوران همان‌گونه که نیاز به آب و غذا دارند، حق مسکن و جای راحت نیز دارند. این حق در مورد حیوانات مختلف متفاوت است. برخی حیوانات به دلیل ضعیف بودن و ناتوانی در برابر خطرات نیاز به مراقبت بیشتر دارند و برخی مانند شتر توانایی دفاع از خود را دارند. احکامی هم که برای این نوع حیوانات وضع شده متفاوت است. در کل عدالت رعایت شده و برای هر حیوان آنچه مورد نیاز بوده ذکر گردیده است. مطالب این بخش شامل وظیفه مالک در تهیه مسکن راحت و پاکیزه و موضوع حیوانات گم شده است که از مسکن خود دور افتاده اند.

از حقوق مهم حیوانات حق برخورداری از جایگاه زندگی است و کوتاهی مالک حیوان مصداق آزار و اذیت است. پیامبر فرموده است: همانا خداوند تبارک و تعالی نرم رفتار است و نرم رفتاری را دوست دارد و بدان خرسند می‌گردد و برای آن چنان یاری می‌رساند که برای بدر رفتاری چنان نمی‌کند. پس هرگاه بر این چارپای زبان بسته سوار شدید آنرا در منزلگاه هایش فرود آورید.^{۲۰} همچنین از پیامبر روایت شده کسی که اسبی را برای رضای خدا به استراحت گاهش ببرد و به او آب و علف بدهد و جایش را جارو کند در ترازوی اعمالش در روز قیامت محاسبه می‌شود و پاداش دارد.^{۲۱}

برخی حیوانات برای انجام کارهایی اجیر می‌شوند یا به اجاره می‌روند در اسلام برای این موارد هم احکامی وجود دارد محقق حلی در بحث ودیعه شرایع می‌نویسد:

لایجوز اخراجها من منزله... الا مع الضرورة لعدم التمكن من سقيها او علفها في منزله اوشبه ذلك من الاعذار^{۲۲}.
بر امانت گیرنده روا نیست حیوان را از خانه خود بیرون کند... مگر از روی ناگزیری، مثل این که نتواند در منزل خود به او آب و علف بدهد و عذرهایی مانند این.

عبارت شرایع از جهت این که بیرون منزل، امن باشد یا نباشد؛ اطلاق دارد.

از این روی، صاحب جواهر به محقق، اشکالی دارد که نتیجه آن بدین شرح است:

اگرچه نگه داشتن حیوان در خانه، چون آب و خوراک آن فراهم نیست، سبب زبان به جان حیوان می‌شود؛ ولی گاه، واپس انداختن راندن آن از خانه، ضرر، یا خطر کم تری دارد.

بنابراین، باید دید کدام یک از این دو کار، زیان کم تری دارد و همان را انجام داد^{۲۳}.

سخن صاحب جواهر، بر این نکته استوار است که باید به هر حال، مصلحت حیوان، نگه داشته شود و کاری کرد که زیان وارد به آن را به پایین تر حد برساند.

در اسلام همانطور که به پاکیزگی برای انسان اهمیت داده شده درباره حیوانات هم سفارش به تمیز کردن جای زندگی و ظاهر آنها شده است. عبدالله بن سنان در حدیثی درباره گوسفند از امام صادق به نقل از پیامبر نقل می‌کند که جای نگهداری و آغل گوسفند را پاکیزه نگهدارید و آب بینی آنها پاک کنید.^{۲۴}

^{۲۰} الزرقانی المصری الازهری، ۱۴۲۴: ۶۲۴

^{۲۱} مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶۴: ۱۶۵

^{۲۲} محقق حلی، ج ۲: ۱۶۴

^{۲۳} نجفی، ج ۲۷: ۱۱۱

مجلسی می گوید همین روایت در اکثر نسخه های کافی با لفظ «رغامها» ذکر شده است. رغام به معنای خاک است که در این صورت پاک کردن گرد و غبار منظور است.^{۲۵}

احکام دارو و درمان

فقها درمان را جزو نفقه حیوان به حساب آورده اند. شهید ثانی در بحث ودیعه مسالک می نویسد: وفی حکم النفقه علی الحيوان ما یفتقر الیه من الدواء لمرض.^{۲۶} در حکم حیوان است دارویی که به آن نیازمند است. البته این مطلب را می توان دلیل بر انتقال بیماری به او بر انسان نیز دانست. حفظ سلامتی انسان و حیواناتی که با آنها سر و کار دارد از این جهت نیز واجب است.

درمان کردن حیوان از جمله حقوق وی است بر گردن مالک. شهید ثانی در بحث ودیعه مسالک می نویسد:

و فی حکم النفقه علی الحيوان ما یفتقر الیه من الدواء المرض.^{۲۷}

در حکم هزینه حیوان است دارویی که بر اثر بیماری به آن نیازمند است.

شهید ثانی در بحث غصب مسالک می نویسد: اگر به وسیله نخ غصبی، زخم حیوان محترمی بخیه شود، آن حیوان از دو قسم بیرون نیست: خوراک و غیر خوراک. حکم قسم نخست، حکم انسان است (به این معنی که اگر در آوردن نخ سبب تلف شدن یا بیماری آن گردد از این کار باید خودداری شود) حیوان خوراک نیز اگر از آن غیر غاصب باشد، نخ بیرون آورده نمی شود زیرا روح حیوان، احترام دارد و اگر از آن غاصب باشد دو رای می دهیم:

اول این که سر حیوان بریده و نخ به صاحبش برگردانده می شود زیرا با این کار میان هر دو حق جمع کرده ایم. دوم این که این کار ممنوع است زیرا حیوان فی نفسه حرمت دارد از این روی، دستور است که نفقه آن باید داده شود و تلف کردن آن ممنوع است تنها کشتار آن برای خوردن رواست و بنابر حدیث نبوی سر بریدن حیوان جز برای خوردن بازداشته شده است.^{۲۸}

احکام بهداشت حیوان

یکی از ضروریات نگهداری حیوان رسیدگی به بهداشت آن است. به دلیل این که آزدن حیوان خلاف شریعت است و عدم بهداشت نیز موجب آزدگی آن می شود به حفظ نظافت تأکید شده است. در این مورد نیز روایات زیادی وارد شده که از آن جمله است: عن سلیمان بن جعفر الجعفری رفعه قال: قال رسول الله (ص) امسحوا رغام الغنم و صلّوا فی مراحلها فانها دابه من دواب الجنه^{۲۹} آب بینی گوسفند را پاک کنید و در آغوش نماز بگذارید، زیرا او حیوانی از حیواناتی است که بهشت است.

^{۲۴} حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۱: ۵۰۸

^{۲۵} مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶۱: ۱۵۰

^{۲۶} عاملی، ۱۴۱۳، ج ۱: ۳۰۵

^{۲۷} شهید ثانی، ج ۱ ص ۳۰۵

^{۲۸} شهید ثانی، ج ۲ ص ۲۵۸-۲۵۹

^{۲۹} حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۸ ص ۳۷۵

روی عن تمیم داری کان ینقی شعیرا لفرسه و هو امیر علی بیت المقدس فقیل له: لو کلفت هذا غیرک؟ فقال سمعت رسول الله: من نقی شعیرا لفرسه ثم قال به حتی یعلفه علیه کتب الله له بكل شعیره حسنه.^{۳۰}

روایت شده از تمیم داری که امارت بیت المقدس را بر عهده داشت روزی سرگرم پاک کردن جو برای اسبش بود. به او گفته شد: بهتر بود این کار را دیگری انجام می داد! تمامی پاسخ داد: شنیدم رسول خدا می فرمود هر کس برای اسبش جو پاک کند سپس بلند شود و جو را به اسب بخوراند خداوند در برابر هر دانه جو یک حسنه برای او می نویسد.

حق تولید مثل

در گذشته نیز همانند دنیای امروزی، به دلایلی حیوانات را عقیم می کردند. دلیل اصلی این کار امکان بهره برداری بیشتر از آن است. این کار در فقه اسلامی حرام نیست اما از آن منع شده است.

عن ابی عبدالله (ع) عن ابیه (ع) انه کره اخضاء الدواب والتحریش بینهم.^{۳۱}

امام صادق (ع) می فرماید: پدرش امام باقر (ع) عقیم سازی چارپایان و به جان هم انداختن آن‌ها را ناپسند می دانست.

در نوادر راوندی آمده که امیرالمؤمنین (ع) فرمود:

ان رجلا من نجران کان مع رسول الله (ص) فی غزاة ومعہ فرس وکان رسول الله (ص) یستأنس الی صهیله، ففقدته، فبعث الیه، فقال (ص): ما فعل فرسک؟ فقال: اشتد علی شغبه، فخصیته فقال رسول الله (ص): مثلت به، مثلت به! الخیل معقود فی نواصیها الخیر الی یوم القیامة واهلها معانون علیها.

اعرافها وقارها ونواصیها جمالها وأذناها مذاها.^{۳۲} مردی از اهالی نجران در یکی از جنگ‌ها، همراه رسول خدا (ص) بود.

با این شخص، اسبی بود که پیامبر به شیبه او، انس پیدا کرده بود.

چندی اسب از صحنه به دور شد و دیده نمی شد و شیبه آن به گوش حضرت نمی رسید.

پس حضرت به دنبال آن مرد فرستاد و خطاب به او فرمود: با اسبت چه کردی؟

عرض کرد: دیدم اسب پر شهوتی است، عقیمش کردم

حضرت فرمود: آن را مثله کردی، آن را مثله کردی! بر پیشانی اسب تا روز قیامت، خیر نوشته شده و صاحبانش، بر آن یاری می شوند.

یال اسب، وقار آن و پیشانی اش، زیبایی آن و دمش، نشانه قدرت است.

حقوق حیوانات در فقه یهود

تلمود دومین کتاب مهم دینی یهودیان پس از عهد قدیم است. این اثر مفصل چند جلدی که طی چندین سده به دست عالمان و محققان دینی یهود گرد آوری شده دایره المعارف گونه ای است که اطلاعاتی متنوع و گسترده درباره، زندگی، آداب و رسوم،

^{۳۰} مجلسی، ج ۶۴ ص ۱۷۷

^{۳۱} احمد بن محمد بن خالد البرقی المحاسن، ج ۲: ۶۳۴

^{۳۲} النوادر، ج ۱: ۳۰۴

اعتقادات دینی و عقاید عامیانه یهود و غیر یهود. همچنین منبعی است برای شناخت تاریخ، جغرافیا، پزشکی، نجوم، کشاورزی و انواع علوم سری و سحر آمیز. یهود دوره گردآوری این کتاب را از قرن دوم تا اوایل قرن ششم میلادی می داند و این دوره را دوره تلمودی می خواند. هدف علمای یهود از تدویم این اثر، حفظ قوانین و احکام دین یهود بوده است.

این کتاب مشتمل بر دو بخش میثنا و گمارا است. میثنا بخش قدیمی تر و متن شریعت شفاهی تلمود است و گمارا به نوعی توضیح آن بخش است به اضافه مباحث حقوقی در موضوعات مختلف.^{۳۳}

از آنجا که آیین یهود در طی مدت زمان بسیار طولانی و توسط تعداد بی شماری انسان فرگشت یافت و نیز این حقیقت که از نزدیک به ۲۰۰۰ سال پیش و با نابودی سنهدرین دیگر هیچ مرجع یگانه تصمیم گیری درباره شریعت یهود وجود نداشت، به سختی می توان دیدگاه قطعی این آیین درباره حقوق جانوران را تعیین کرد.^{۳۴} در نخستین فصل سفر آفرینش اما خداوند به فرزندان دستور می دهد (آیه ۲۶) که «به ماهی دریا فرمانروایی کنید، به پرندگان آسمان، به همه زمین و هر آنچه بر روی زمین می خزد». در همین فصل همچنین (آیه ۲۸) چنین آمده که متنعم باشید و بر زمین پراکنده شوید، زمین را پُر سازید و بر آن چیره گردید؛ و بر ماهی دریا فرمانروایی کنید، پرنده آسمان و همه جاندارانی که بر روی زمین می خزند.^{۳۵}

از دیگر سو اما انسان در آیین یهود نمادهای خدا هستند و به این دلیل باید رفتاری اخلاقی در برابر جانوران پیشه گیرند. در تورات «زجر دادن به جانوران» یا *تزار بالئی حاییم* منع شده است. ایده کلی *تزار بالئی حاییم* آن است که انسانها نباید زجری ناروا و بی هدف بر جانوران وارد کنند. اگرچه میان فقه شناسان یهودی درباره تفسیر این اندیشه بحث است و عده ای از آنان حشرات موذی را از شمول *تزار بالئی حاییم* به دور دانسته اند، گستره رفتار اخلاقی موردانتظار از انسانها در این آیین توسط اندیشه میدات *حاحاسیدوت* (پرهیزگاری) وسعت یافته است. بر پایه این اندیشه، انسانهای پرهیزگار فراتر از قوانین شریعت درباره جانوران عمل می کنند و مهر خود را به جانوران فرای احکام می برند.

یهودیت مانند اسلام معتقد است که دین برای کسی که به آن باور دارد یک شیوه کامل زندگی است که در مورد هر وجهی از وجوه حیات رهنمودها و فرمان هایی را ارائه می کند. در دین یهود به مجموعه این قوانین و احکام هلاخا یا شریعت یهودی می گویند. هلاخا در زبان عبری از ریشه فعلی گرفته شده که به معنای راه رفتن یا کار کردن است و در واقع به معنای قوانین غیر مکتوب است که در اصطلاح به آن تفسیر شریعت نیز میگویند؛ به عبارت دیگر، هلاخا همان احکام و نظرات فقهی عالمان یهود است که با استناد به نص تورات و براساس اجتهاد و استنباط شخصی بیان شده اند.^{۳۶}

در دین یهود قوانینی وجود دارد که به آن هلاخا می گویند. هلاخا شرح و تفسیرهای گروهی از عالمان یهودی درباره احکام تورات و نظرانی است که عزرا برای نجات ملت یهود عرضه کرده است هدف از این قانون زنده نگه داشتن وجدان و هوشیاری یهود است. هلاخا اصول زندگی فرد یهودی را در قالب ریخته و نیز قدمهای او را استوار و هدایت میکند. هلاخا همان فتوایی است که تورات از آن سخن گفته و تجاوز - انحراف - به چپ و راست از آنرا گناه دانسته است.

^{۳۳} حسین زاده، ۱۳۸۳: ۷۰

^{۳۴} Beckoff, «Encyclopedia of Animal Rights», ۴۶۸.

^{۳۵} Beckoff, «Encyclopedia of Animal Rights», ۴۶۸-۴۶۹.

^{۳۶} Beckoff, «Encyclopedia of Animal Rights», ۴۶۹.

با این مقدمه می پردازیم به بررسی حقوق حیوانات در کتاب مقدس و فقه یهود تا بینیم در ین دین، چه اشاراتی به حیوانات و رابطه انسان با آن‌ها شده است.

نقش حیوانات در دنیا

در دین یهود نیز برای حیوانات شعور غریزی قائلند و حیوانات جزوی از دنیای اسانها محسوب می شوند، اما آنطور که در اسلام و احکام فقهی اسلامی به این امر توجه شده، در کتب مقدس یهودیان نیست. برای مثال مناظره جغد و خروس به عنوان مثالی نمادین از روشنایی و ظلمت و طرفداران آن مطرح میشود:

خروس و جغد هر دو در انتظار سپیده دمند. خروس به جغد می گوید: روشنایی به سود من است ولی ایا تو در انتظار آن نیستی؟^{۳۷}
منع آزار

مطلبی که در اینجا مطرح می وشد منع از نشستن بر پشت گاو نری است که در طویله قرار دارد. به علت فاصله زیاد دین یهود با جمعاوری تلمود، بسیاری زا آموزه های دینی به صورت اسطوره و افسانه در آمده است. مطلبی که در زیر می خوانیم به احتمال یکی از قوانین حقوق حیوانات است که در طویله مورد آزار قرار نگیرند زیرا آنجا محل آسایش و آرامش و احياناً خواب آنهاست اما دلیلی که برای آن ذکر شده، دلیلی مبتنی بر خرافه است:

تلمود را مردم را از سوار شدن بر پشت گاو نری که در طریله خانه بسته شده اند باز می داشت زیرا شیطان در طویله بین دوشاخ گاو نر می رقصد^{۳۸}

احکام و قوانین ذبح در آیین یهود

خداوند موسی و هارون را خطاب کرده گفت: بنی اسرائیل را خطاب کرده بگوئید اینها حیواناتی هستند که می باید بخورید از همه بهایمی که بر روی زمین اند هر شکافته سم که شکاف تمام دارد و نشخوار کننده از بهایم آنرا بخورید اما از نشخوار کنندگان و شکافتگان سم اینها را نخورید یعنی شتر زیرا نشخوار می کند لیکن شکافته سم نیست آن برای شما نجس است و خرگوش زیرا نشخوار می کند اما شکافته سم نیست این برای شما نجس است. همچنین است حکم خوک. آنچه در آب است و فلس دارد حلال است و حشرات و جانورانی که در آب هستند و پر و فلس ندارند مکروه است. از میان مرغان هم به عقاب، استخوان خوار، شترمرغ، جغد، مرغ دریایی و بوم و غواص و بوتیمار و برخی دیگر اشاره شده است.^{۳۹}

در حالی که تورات درباره ماهی مفاهیم روشنی بیان کرده است وضعیت در مورد پرندگان پیچیده تر بود فهرستی با بیش از بیست نوع پرنده حرام گوشت در تورات ارئه شده بود که در دوره تلمود شناسایی آن‌ها اب مشکل مواجه گشت. ظاهرا در این دوره برخی سنتها منسوخ شده و حکیمان در پی بازیابی احکام هستند آن‌ها اب توجه به ویژگی های زیست شناختی و سنت در پی کشف وجوه مشترک و افتراق پرندگان حلال گوشت و حرام گوشت برآمدند. آن‌ها ویژگی های ظاهری گوناگون، تفاوتهای کالبد شناختی و

^{۳۷} رحمتی، ۱۳۶۹ ص ۸۵

^{۳۸} رحمتی، ۱۳۶۹ ص ۷۷

^{۳۹} کتاب مقدس، ۱۶۷

تفاوت‌های رفتاری را کشف کردند که به آن‌ها کمک می‌کرد تا طبقات زیست شناختی و طبیعی معینی را ایجاد کنند. سرانجام مصرف پرندگان را به استثنای آنهایی که به طور سنتی حلال شمرده می‌شدند حرام اعلام کردند.^{۴۰}

حق تولید مثل

خطابی که در کتاب تورات به موسی می‌شود نشان می‌دهد در این دین برای حیوانات حق تولید مثل با جنس خود را قائل است و اجبار حیوان به ارتباط با غیر جنس خود نوعی آزار محسوب می‌گردد:
خطاب به موسی گفته می‌شود: بهیمه خود را با غیر جنس آن به جماع وامدار. کتاب مقدس ص ۱۸۴

حکم قربانی

بخش وسیعی از شریعت مکتوب و شفاهی به احکام قربانی اختصاص یافته است. احکام قربانی آنگونه که در تورات به ویژه در سفر لایوان آمده پیچیده است اما جامع نیست. بدون شک سنت کاهنی بسیار مفصلی درباره چگونگی انجام دادن هر یک از قربانی‌ها وجود دارد که هم به جنبه عملی این مراسم توجه دارد و هم عیوب گوناگونی را که ممکن است در قربانی یافت شود ذکر می‌کند. وقتی که خود حیوان معیوب بود و یا فکر و نیت شخص خالصانه نبود قربانی مردود و در نتیجه تقدیم قربانی از اعتبار ساقط می‌شد. حتی در عصر تلمودی احکام قربانی از پیچیده‌ترین احکام تلمود محسوب می‌شدند.^{۴۱}

سالم بودن قربانی یکی از قواعدی است که از ابتدایی‌ترین جوامع نیز رایج است حیوان قربانی نباید عیب می‌داشت. حیوان قربانی می‌بایست سالم باشد زیرا حیوان معیوب شایسته خدایان نبود.^{۴۲}

در دین یهود هم سالم بودن قربانی مطرح است. در تورات مستقیماً آمده است که اگر حیوان ناقص، لاغر یا بیمار باشد نذر پذیرفته نمی‌شود. سنت پیامبران کسانی را که تقدیم قربانی را جایگزین توبه حقیقی می‌کنند به کلی محکوم می‌کند اما با این حال انبیا هرگز با اینگونه قربانی‌ها مخالفت نمی‌کردند و آنهایی را که با انتخاب حیوانات معیوب قربانی را ملوث می‌ساختند به باد انتقاد می‌گرفتند^{۴۳}

هر چه را عیب دارد مگذرانید برای شما مقبول نخواهد شد و اگر کسی ذبیحه سلامتی برای خداوند بگذراند خواه برای وفای نذر خواه برای نافله چه از رمه چه از گله آن بی عیب باشد تا مقبول بشود. البته هیچ عیب در آن نباشد. کور یا شکسته یا مجروح یا آبله دار یا صاحب جرب یا کری اینها را برای خداوند مگذرانید و از اینها هدیه آتشین برای خداوند بر مذبح مگذارید؛ اما گاو و گوسفند که زاید یا ناقص الاعضا باشد آنرا برای نوافل بگذران لیکن برای نذر قبول نخواهد شد.^{۴۴}

به کرات در تورات ذکر شده که بره باید یکساله باشد. این دستور همان‌گونه که در آیین اسلام نیز هست می‌تواند به عنوان حق حیوان مطرح شود از این نظر که حیوان زیر یکسال را که کودک به شمار می‌آید نکشند.

^{۴۰} آدین ص ۱۲۰

^{۴۱} آدین ص ۴۷

^{۴۲} لسان، ۱۳۵۵، ص ۲۱-۲۲

^{۴۳} آدین، ۱۳۸۲: ۴۵

^{۴۴} کتاب مقدس ص ۱۵۹

قربانی بره نر یکساله باشد.^{۴۵} دو گاو و پنج قوچ و پنج بز نر و پنج بره نرینه یکساله^{۴۶}

چگونگی انجام قربانی ها در تلمود

احکام قربانی، آن گونه که در خود تورات به ویژه در سفر لاویان آمده، پیچیده است، اما جامع نیست. بدون شک، سنت کاهنی بسیار مفصلی درباره چگونگی انجام دادن هر یک از قربانی ها وجود دارد که هم به جنبه عملی این مراسم توجه دارد و هم عیوب گوناگونی را که ممکن است در قربانی یافت شود، ذکر می کند. وقتی که خود حیوان معیوب بود و یا فکر و نیت شخص خالصانه نبود، قربانی مردود و در نتیجه، تقدیم قربانی از اعتبار ساقط می شد. حتی در عصر تلمودی، احکام قربانی از پیچیده ترین احکام تلمود محسوب می شدند.

چنان که یکی از حکیمان تلمودی به یکی از شاگردان خود گفته است: «چنین مسئله مشکلی، با توجه به ثقیل بودنش، به احکام قربانی تعلق دارد.» این پیچیدگی، صرفاً ناشی از کثرت مسائل و ابهام در جزئیات نیست، بلکه از نظریه های عقلانی زیر مجموعه این نوع شریعت نیز ناشی می شود. به عنوان مثال، بر خلاف حقوق مدنی که در ماهیت، عقلانی است، احکام قربانی بر سنت ها و آداب بسیار قدیمی که هیچ شرح و توضیح روشنی از آن ها وجود ندارد، استوارند. در دوره تلمودی، بر عکس هلاخاهای دیگر، تأکید می شد که احکام قربانی باید با احتیاط زیاد مورد مطالعه و تحلیل قرار گیرند و در این جا روش های مطالعه ای که در دیگر اسفار مناسب هستند، همیشه کارایی ندارند.

دانشمندان دلیل محکمی به این مضمون ارائه کرده اند که روش های هلاخایی قابل استفاده در جاهای دیگر را نمی توان در بررسی احکام قربانی که خود، جهانی جداگانه را پدید می آورند به کار گرفت. با این حال، عالمی که به طور معقول در این زمینه تبحر پیدا کرده باشد، در واقع نوعی خاص از منطق را که می تواند پایه و اساس بررسی های ژرف تر باشد، درک کرده و به خدمت گرفته است.

احکام ذبح در کتاب تلمود

در دوره معبد دوم، حکیمان اعلام داشتند که جهان بر سه چیز قرار دارد: تورات، عبادت در معبد و اعمال نوع دوستانه. پس از انهدام معبد، آن نگرش عاطفی عمیق به آیین مذهبی معبد، از شور و حرارت افتاد. یهودیان تنها به دعا برای بازسازی معبد و برپایی مجدد قربانی و عبادت در آن (در دعای شمونه عسره و در بخشی از دعای موساف در مناسبت های رسمی) اکتفا نکردند، بلکه به بحث درباره احکام قربانی و اصلاح آن نیز ادامه دادند.

حکیمان بابلی، بر خلاف فاصله تاریخی و جغرافیایی شان، توجه قابل ملاحظه ای را به احکام قربانی مبذول داشتند. توجیه آن ها این بود که «هرکس در مطالعه احکام قربانی مشارکت جوید مانند کسی است که قربانی تقدیم می دارد.» بر این اساس، یک بخش کامل از تلمود بابلی، یعنی بخش قداشیم، به همین موضوع اختصاص یافت. تلمود مبنای اعتقادی حکم شرعی قربانی را شرح نمی دهد؛ این مسئله را می توان تنها از لا به لای متون و تفاسیر گوناگونی که به مرور زمان نوشته شده اند، درک کرد.

^{۴۵} کتاب مقدس ص ۱۶۰

^{۴۶} کتاب مقدس ص ۲۱۷

يجوز ان يقوم الكل بالذبح و ذبحهم يعد صالحا فيما عدا الاصم والمعتوه والقاصر، حتى لا يفسدوا ما يذبحون. و اذا ذبحوا جميعهم و رآهم آخرون فان ذبحهم يعد صالحا ذبيحه الغريب تعد جيفه و تنجس الرفع. من يذبح ليلا و كذلك اذا ذبح الاعمى، فان ذبحه يعد صالحا و من يذبح في السبت او في يوم الغفران و على الرغم من انه مذنب في حق نفسه فان ذبحه يعد صالحا^{۴۷}

در این خطوط و ادامه آن بسیاری از قوانین ذبح بیان شده است که به آن‌ها می پردازیم.

کشنده حیوان باید معتقد به دین یهود و دانا به احکام باشد و در این مورد از مرجع ذی صلاح تأییدیه گرفته باشد. با وجود این که خانم‌ها شرعا مجاز به ذبح هستند، اما این امر رایج نمی باشد. در دین یهود، ذایح یا حیوان مقید به رو به قبله بودن نیستند.

در این دین، پیش از ذبح حیوان به جای بردن نام خدا دعایی خوانده می شود که موجب حلال شدن گوشت می گردد. قبل از ذبح دعایی بدین شکل به زبان عبری قرائت می گردد: «تو، ای خدا خالق ما پادشاه جهان که ما را با فرامین خود مقدس فرموده و در مورد ذبح به ما دستور دادی متبارک هستی.»

محل ذبح از سرایشی سیبک آدم (حنجره) رو به پایین و تا محلی است که اگر مری بریده شود، مری به خاطر انقباض عضلاتش جمع می شود، می باشد. در پرنده باید حد اقل اکثریت مری یا نای بریده شود. در مورد چهارپا باید حد اقل اکثریت مری و نای هر دو بریده شود.

کارد باید از جنسی باشد که هنگام ذبح براده از آن جدا نگردد که معمولا از جنس استیل ساخته می شود. یکباره بریدن رگ‌ها در این قانون دیده نمی شود و رگ‌های گردن را می توان به دفعات نیز برید.

حیوانی که قبل از ذبح کاملا سالم بوده اگر پس از ذبح حرکتی نداشت نیز حلال است ولی اگر قبل از ذبح حالت بیمارگونه داشته باشد باید حرکتی داشته باشد مثلا یکی از اندام‌هایش را حد اقل باز کند و ببندد.

اگر در احکام ذبح سهوا یا عمدا اشتباه شود، حیوان حرام است.

حیوان بی هوش قابل ذبح نیست.

در هنگام ذبح ۵ مورد است که موجب حرام شدن حیوان می گردد:

الف: محل ذبح که اگر خارج از محل مقرر ذبح صورت گیرد، ذبح حرام است.

ب: مکث کردن حین ذبح.

ج: فشار آوردن یا مثل حالت گیوتینی ذبح کردن.

د: کندن یا کنده شدن نای یا مری از محل شروع خود.

ه: فرو بردن نوک کارد بین نای و مری، در ضمن کارد باید کاملا تمیز و صاف بدون کنگره و تخرس باشد. تلمود ص ۲۵۸

مواردی که ذکر شد از جمله احکامی است که با اسلام نیز مطابقت دارد و نشان می‌دهد منع آزار حیوان حتی در زمان ذبح، سفارش شده است. نوع کارد جنس آن و عدم مکث کردن به دلیل سریع تر انجام گرفتن کار و عذاب نکشیدن حیوان است.

در یهود، دو اصطلاح در مورد ذبح حیوان موجود می باشد. به حیوان نخجیر شده توسط حیوانات وحشی یا حیوانی که در معاینه بررسی احشاء داخلی، اشکالی داشته باشد که از نظر شرعی حرام گردد، طرفا می گویند. به مردار یا حیوانی که به درستی ذبح نشده باشد، نولا اطلاق می گردد.

نتیجه گیری

تمام ادیان از ریشه واحد پدید آمده اند اما به دلایل متعددی از ابتدایی ترین ادیان تا آخرین آن‌ها تفاوت‌های فراوانی در احکام وجود دارد. یکی از دلایل این امر، تدوین نشدن کتاب الهی در زمان ظهور پیامبر است. فاصله ایجاد شده میان ظهور دین و تدوین کتاب، تحریف‌هایی در آن ایجاد می‌کند که موجب اختلاف انگیزی میان پیروان می‌شود. در مواردی نیز افراد سودجو برای منفعت خود، احکام را دچار تغییر نموده عمداً به تحریف و تاویل و تفسیر دست می‌زنند. دین یهود یکی از ادیان آسمانی است که کتاب مقدس آن نیز موجود است اما در این کتاب بسیاری مسایل غیر عادی و غیر قابل انطباق با مذهب دیده می‌شود که نشان از تغییرات فراوان آن در طول اعصار است. گذشته از کتاب مقدس، کتاب تلمود نیز که شرح و تفسیری بر این کتاب و به نوعی کتاب احکام این دین است در طی چند قرن به دست افراد مختلف نگاشته شده است که نمی‌تواند تعالیم یهود را درست و صحیح به کار برده باشد.

دین اسلام به عنوان آخرین دین و نزدیکترین دین به زمان ما که کتاب آسمانی اش در مدت زمان کمتری از رحلت پیامبر گردآوری شده از تحریف مصون مانده است اما طبیعی است که احادیث و روایات در دوره‌های بعدی می‌تواند دستخوش تغییرات و تحریف و تصنع شده باشد با این وجود وقتی با نگاهی کلی به ادیان می‌نگریم قوانین انسانی و اخلاقی در دین اسلام نمود زیادی دارد. در این پژوهش که مقایسه‌ای میان دین یهود و اسلام از جهت رفتار با حیوانات و حقوق جانداران انجام گرفت به نتایجی دست یافتیم.

با توجه به منابع اصلی دین یهود که کتاب مقدس و تلمود است، غیر از مواردی که مربوط به احکام قربانی و ذبح حیوان است مطلبی راجع به حیوانات و حقوق آنان وجود ندارد. در مبحث قربانی و ذبح نیز احکامی نشان دهنده رعایت حقوق حیوان نیست بلکه توصیه برای بهتر انجام دادن عمل برای خوشایند خدایان و پذیرش نذر است. می‌توان تصور کرد وضع ابتدایی احکام دارای اهداف دیگری هم بوده و به جهت عذاب کمتر حیوان و زودتر مردن آن باشد اما در این کتابها چنین اشاراتی وجود ندارد. در کتاب مقدس و تلمود اثری از چگونگی رفتار با حیوانات زنده نیست و حیوانات تنها برای استفاده در دنیا و برای قربانی در نزد خدایان مصرف دارند. بر خلاف آن اسلام دارای کتب فقهی فراوانی است که بر اساس قرآن و سیره و حدیث، احکامی در آن‌ها آمده است و یکی از آن‌ها نیز احکام مربوط به حیوانات است. در هیچ کتاب فقهی اسلامی نمی‌توان احکام مربوط به حیوانات را نادیده گرفت. در فقه اسلامی اصل بر استفاده انسان از جانوران برای خوراک، پوشاک، باربری، سواری، جنگ و... است اما در کنار این استفاده‌ها برای آنان حقوقی هم وجود دارد و اصل کلی در آن، برقراری عدالت و عدم آزار رساندن به حیوان است به طوری که بر این اساس، قوانینی برای خوراک، جای خواب، حمایت از درندگان، درمان بیماری‌ها، نظافت، مهربانی، دوستی آنان وضع شده که همه ریشه در سیره و روایات دارد.

منابع

۱. نهج البلاغه
۲. احمدبن محمدبن خالد البرقی، (المحاسن)

۳. آدین، اشتاین سالتز (۱۳۸۲) سیری در تلمود، ترجمه باقر طالبی دارابی، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب زمستان ۱۳۸۲
۴. جعفری، محمد تقی (۱۳۷۷) رسائل فقهی، بی جا، موسسه نشر کرامت
۵. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ ق) وسایل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، بیروت: چ ۵: دار احیاء لثراث العربی
۶. حسین زاده، محمد علی (۱۳۸۳) سیری در مکتب یهود، تهران: کیهان
۷. حلّی، محمد بن ادريس (۱۴۱۱ ق) کتاب السرائر حاوی لتحریر الفتاوی، قم: موسسه نشر اسلامی
۸. حلّی، جعفر بن حسن، (۱۴۰۸) شرایع الاسلام فی مسایل الحلال والحرام، چ ۲، قم: موسسه اسماعیلیان
۹. خوئی، ابوالقاسم (۱۳۷۱) مصباح الفقاهه، نجف: المطبعه الحیدریه
۱۰. الزرقانی المصری الازهری، محمد بن عبدالباقی بن یوسف (۲۰۰۳/۱۳۲۴) شرح الزرقانی علی موطا الامام مالک، مکتبه الثقافه الدینیّه
۱۱. شهید ثانی، زین الدین بن علی، (۱۳۸۸) الروضه البهیة فی شرح اللمعه الدمشقیه، ترجمه حمید مسجد سرائی، کاشان: اندیشه های حقوقی
۱۲. (۱۳۶۳) مسالک الافهام، قم: دارالهدی
۱۳. صدوق (۱۴۱۲) من لا یحضره الفقیه، قم: جامعه مدرسین
۱۴. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳) بحار الانوار، الطبعة الثانیه، بیروت موسسه الوفاء
۱۵. محقق حلّی (۱۳۷۴) شرایع الاسلام، ترجمه ابوالقاسم بن احمد یزدی، ج ۳، تهران: دانشگاه تهران
۱۶. نائینی، علیرضا، ربانی، محمد (۱۳۷۸) حقوق حیوانات از دیدگاه قرآن و احادیث، فلنامه علمی پژوهشی دانشور، سال هفتم دانشگاه شاهد
۱۷. نجفی، محمد بن حسن (۱۳۶۷) جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، الطبعة الثالثه، تهران: دارالکتب الاسلامیه